

”Digitalisaatio ei tule korvaamaan fyysistä lämpöä ja läsnäoloa”, sanoo Telan erikois-asiiantuntija Janne Pelkonen. Kuva: Tela.

Erikoisasiantuntija Janne Pelkonen, Tela:

Vanhuuden arvostus 100-vuotiaassa Suomessa

Väestön vanhentumisen tsunami pyyhkäisee Euroopan ylitse. Sataa itsenäistä vuottaan juhliava Suomi ikääntyä ensimmäisten joukossa.

Pidentyvä elinikä on iloinen asia, mutta lasten vähyys taas ennustaa surullista tulevaisuutta.

Ikääntyminen on ennen kaikkea kulttuurin muutos. Sitä lähestytään usein taloudellisten mittareiden kautta, mikä on toki tarpeen, mutta ei auta ikä-syrjinnän lopettamisessa.

Vanhuuden vallankumouksellinen muutos

Ikäihmiset ovat hieman liioitellen siirtyneet sadassa vuodessa syytingistä Espanjan aurinkorannalle. Hyvinvointivaltio on mahdollistanut itsenäisemmän vanhuuden, toisaalta perhesuhteet ovat ohentuneet.

Suomen 1,5 miljoonalla eläkeläisellä on kuitenkin monta kohtaloa. Eläkkeiden kipupisteet ovat takuu- ja kansaneläkettä saavien ikääntyneiden naisten sekä nuorempien työkyvyttömyyseläkeläisten kohdalla.

Kun katson omia eläkeikäisiä vanhempiani, niin todellinen vanhuus ei ole vielä läsnä ”kolmannen iän” alkupäässä. Vanhuuseläkeikä kokonaisuudessaan lähestyy jo neljännesvuosisadan mittaa.

Työkulttuurin vahvuus voi olla myös julmaa

Eläkeliittojen etujärjestö EETU ry:n tutkimuksen mukaan jopa noin kolme neljästä ikääntyneestä (+55) kokee olevansa toisen luokan kansalainen ja vain eräänlainen kuluera yhteiskunnassa. Suomi voi olla karu paikka työuran jälkeen, kun uuden ihmisen kohtaamis-sakin kysytään ensimmäisenä mitä tämä tekee työkseen?

Kovalla työllä vaurastuneita Aasian maita saatetaan pitää esimerkillisinä vanhojen ihmisten kunnioituksessa, mutta sukukeskeinen kulttuuri on rapautumassa.

Etelä-Koreassa vanhusten itsemurhat yleistyvät, Kiinassa lapset velvoitetaan lailla tapaamaan vanhempiaan ja Japanissa internet-kahviloista on tullut joil-

lekin pysyviä koteja. Eläkejärjestelmät ovat Suomeen verrattuna yllättävän takapajuisia.

Kansakunnan muisti on vaarassa unohtua

Irlantilainen tuttu ihmetteli Suomessa: miksi vanhat ja nuoret eivät täällä ”sekoitu”? Olohuoneen jatkeeksi kutsuttu pubikulttuuri tuo siellä eri ikäiset yhteen, kun meillä luontevat koontumispaikat ovat vähissä.

Sukulaisuuteen perustuvia yhteyksiä pidetään vielä toivottavasti arvossa, tosin suvut ovat yhä pienempiä. Eri ikäiset on usein rajattu omiin yhteisöihin, jotka eivät juuri keskustele. Jos ei ole kokemusta eri elämänvaiheiden luonteesta, saattavat empatian tunteminen ja historian ymmärtäminen olla vaikeita asioita.

Nyt pitää rakentaa sukupolvien välisiä siltoja

Osa ikäpolvien välisistä suhteista on arkisia ja näkyviä, kuten lastenlasten vierailut mummolassa. Osa on enemmän piilossa, kuten työeläkkeiden rahoituksen sukupolvisopimus, jossa jokainen ikäluokka on vuorollaan maksajana ja saajana.

Entä jos ihminen on aivan yksin? Professori **Juho Saari** on todennut, että yksinäisyys voi olla melkein koko elin-kaaren mittainen kokemus. Yksinäinen eläkeläinen ei pääse helposti näkyväksi osaksi sukupolvien ketjussa.

Ikääntyneiden digihyppy on iso ponnistus. Internet voittaa etäisyydet myös lapsen- ja lapsenlapsiin, jotka elävät yhä isomman osan elämästään verkossa. Tämä ei silti korvaa fyysistä lämpöä ja läsnäoloa.

Eri yhteisöjen muodostamia ”kuplia” on tarpeen tullen hyvä törmäyttää keskenään. Lapseni päiväkodista tehdään vierailuja läheiseen palvelutaloon esimerkiksi pääsiäisenä.

Työeläkemalli muuttuu aina ajan hengen mukana. Riskien yhteisestä ja oikeudenmukaisesti mitoitettusta jakamisesta on silti hyvä pitää kiinni, järjestelmän oikeutus ja kannatus riippuvat lopulta siitä.

Osa 3/7

Eläkkeensaajan elämää 100-vuotiaassa Suomessa

Sarjassa käydään läpi eläkkeensaajien aseman kehitystä Suomessa itsenäisyyden alusta nykypäivään. Tässä osassa liikutaan 1950-luvulla.

Virkamieseläke kaikille!

– Etujärjestöjen ponnistuksella kohti työeläkelakia

Kansaneläke ja muu hajanainen eläketurva ei 1950-luvulla enää vastannut muuttavan yhteiskunnan tarpeisiin. Naisten työssäkäynti jatkoi yleistymistään sodan jälkeen, mikä kavensi mahdollisuuksia hoitaa vanhuksia kotona. Teollistuminen ja palveluammatit vetivät väkeä kaupunkeihin, mikä vei pohjaa eri sukupolvien yhteisasumiselta. Maataloudessa työskentelevien osuus väheni 46 prosentista 35:een 50-luvun aikana. Yhä useampi oli palkkatyössä eikä enää yksityisammateissa tai avustavina työntekijöinä. Kun eläkeikäisten määrä samalla kasvoi eliniän pidentyessä, eläketurvaa oli kehitettävä.

Kansaneläkekiista johti työeläkkeeseen

Tutkija Kimmo Kontion mukaan kansaneläkelain uudistamisen tarpeesta vallitsi yksimielisyys, mutta suunnasta sitäkin suurempi eripura, jopa puolueiden sisällä.

– Maaseutuväestön kansanedustajat saivat muutettua kansaneläkkeen verorahoitukseksi tasaeläkkeeksi yleislakon ja tiukkojen presidentinvaalien kärjistämissä tunnelmissa 1956.

Palkansaajien etujärjestöt kokivat kertyneiden eläkelien tasauksen tulonsiirroksi maanviljelijäväestölle. Tämä johti välittömästi asettamaan työeläkekomitean, jolle annettiin tehtäväksi yhtäältä etsiä uusia etuja työntekijöille ja toisaalta rahoitusmahdollisuuksia työnantajille.

Viranhaltijoiden oli vielä 50-luvulla pysyttävä palveluksessa säilyttääkseen eläkkeensä. Vaikka tämä sopi huonosti kasvavaan työvoiman liikkuvuuteen, periaatetta pidettiin hyvänä eläkemallina. Työeläkelakia tavoiteltaessa tunnuslauseeksi tulikin ’virkamieseläke kaikille’.

Yritykset tarvitsivat kipeästi rahaa tuotantoinvestointeihin pääomaköyhässä maassa. Siksi niille ehdotettiin oikeutta lainata eläkemaksuista kertyviä varoja takaisin. Tästä porkkanaa tarvittiin, sillä vakuutusmaksua kaavailtiin sälytettäväksi kokonaan työnantajille, toteaa Kontio.

– Työntekijät taas näkivät erittäin tärkeäksi takuun eri työsuhteista kertyneiden eläkeoikeuksien saamiselle. Tämän niin sanotun koskemattomuusperiaatteen takia kilpaillevien eläkelaitosten välille haluttiin perustaa yhteiselimeksi eläketurvakeskus ylläpitämään yhteisrekisteriä eläkeoikeuksista.

Eläkekomitean ehdotukset työeläkevarojen lainauksesta takasin työnantajille ja yksityisistä työeläkelaitoksista toteutuivat sellaisenaan.

Esikuvana merimieseläke

Merellä työskentelevillä oli 1950-luvulla harvinainen mahdollisuus vertailla omaa asemaansa muiden maiden olosuhteisiin. Avainryhmänä merimiehet saivat jo vuonna 1956 edelleen sovellettavan oman työeläkelakinsa, joka toimi myöhemmin voimaantulleiden työeläkelakien edelläkävijänä, kertoo Kontio.

Yleinen yksityisalojen työeläkelaki TEL säädettiin vuonna 1961. Se tuli yhtäaikaaisesti voimaan lyhytaikaisista työsuhteista säädetyin LEL:n kanssa vuonna 1962, joka olikin kynnyskysymys TEL:n läpimenoille.

– Nämä lait ovat yhdessä vuoden 1959 työttömyysvakuutuksen kanssa ainoita suoraan etujärjestöjen vaatimuksesta syntyneitä lakeja Suomessa.

Pauliina Shilongo

Lisää aiheesta: Niemelä, Heikki. Suomen kokonaiseläkejärjestelmän muotoutuminen (1994) Blomster, Peter. Kunnallisen eläketurvan historia (2004).

Ellen Sormunen (vas., myöh. Nousila) neuvoo pesuaineiden ym. taloustavaroiden käyttöä myymälässä. Kuva: Työväen Arkisto.